

**Білет 2. Пытанне 1. Полацкае і Тураўскае княствы ў X - XII стст.:
тэрыторыя, дзеянні князёў па ўмацаванні і ўзвышэнні княстваў,
раздробленасць Полацкай і Тураўскай земляў.**

1. Полацкае княства

Паводле Аповесці мінулых гадоў, у 862 г. адбылося пакліканне варагаў, на чале з легендарным князем Рурыкам, на Русь. Менавіта з гэтага моманту бярэ свой пачатак Кіеўская Русь - старажытнаруская дзяржава ўсходніх славян. У 882 г., ужо спадчынік Рурыка, князь Алёг здзейсніць паход на Кіеў, падпарадкаваўшы па дарозе плямёны славян, і перанясе сталіцу маладой дзяржавы на берагі Дняпра. У склад Кіеўскай Русі ўваходзілі ўсе сучасныя землі Беларусі, у тым ліку тэрыторыі Полацкага і Тураўскага княства.

Упершыню Полацк згадваецца ў летапісе "Аповесць мінулых гадоў" у 862 г. Пры гэтым, да таго моманту, горад уяўляў з сябе досыць буйнае селішча і займаў важнае месца ў палітычным і эканамічным жыцці рэгіёна. Горад размяшчаўся на рацэ Заходняя Дзвіна, па якой праходзіў найважнейшы гандлёвы шлях "З Вараг у Грэкі", які злучаў Паўночную Еўропу з Візантыйскай імперыяй. Выгаднае геаграфічнае становішча на скрыжаванні гандлёвых шляхоў, забяспечыла Полацку хуткі рост і ператварэнне яго ў буйны гандлёвы і рамесляны горад Кіеўскай Русі. Менавіта Полацкае княства, якое займала ўсю сучасную Віцебскую вобласць і часткова паўночную частку Мінскай, стала першай формай раннефеадальнай дзяржаўнасці на беларускіх землях.

Першым дакладна вядомым полацкім князем быў Рагвалод. Паводле наяўных дадзеных, ён мае або балцкае, або варажскае паходжанне. Полацк займаў важнае месца не толькі ў эканамічным, але і ў палітычным жыцці Кіеўскай Русі. Полацку надавалася важнае значэнне ў саперніцтве паміж Кіевам і Ноўгарадам - палітычных цэнтраў Русі. Князь Рагвалод пагадзіўся аддаць сваю дачку Рагнеду замуж за кіеўскага князя Яраполка, пры гэтым адмовіўшы наўгародскаму князю Уладзіміру. Дадзеная падзея паслужыла падставай для пачатку вайны, у выніку якой Полацк быў узяты і спалены Уладзімірам, Рагвалод і яго сыны забітыя. Рагнеда была сілком выдадзена замуж за Уладзіміра. У наступным Уладзімір заб'е Яраполка і стане Вялікім Князем Кіеўскім. Менавіта пры Уладзіміры ў 988 г. адбудзецца хрышчэнне Русі, а само княства дасягне кропкі найвышэйшай магутнасці.

Пасля замужжа Рагнеда атрымала імя Гарыслава. Па адной версіі яно азначае "ззяе славай", а па іншай версіі - "вядомая горам". І хаця ва Уладзіміра і Рагнеды былі дзеці, сама Рагнеда цёплых пачуццяў да мужа не катавала. Рагнеда нават паспрабавала забіць Уладзіміра, аднак замах скончыўся няўдала. Па законах таго часу Рагнеду чакала смерць, аднак за маці з мячом у руках заступіўся малалетні сын Ізяслаў. Учынак Ізяслава ўразіў Уладзіміра і па свеце сваіх баяраў (феадалаў) ён выслаў Рагнеду разам з сынам на радзіму, у Полацкую зямлю. Там быў пабудаваны горад, які атрымае імя Ізяслаўль у

гонар сына Рагнеды. Сама Рагнеда сыдзе ў манастыр, дзе возьме імя Анастасія і ўвойдзе ў гісторыю, як князеўна з трыма імёнамі і адна з першых манахак ва Ўсходняй Еўропе. Ізяслаў у наступным будзе запрошаны на княжанне ў Полацк,

Узмацненне Полацкага княства адбудзецца пры сыне Ізяслава - Брачыславе (кіраваў у 1003-1044 гг.). Брачыслаў пашырыў тэрыторыю Полацкага княства, а таксама ўзмацніў кантроль за гандлёвым шляхам "З варагаў у грэкі". Аднак поспехі Брачыслава былі нядоўгімі. У далейшым ён быў разбіты войскамі кіеўскага князя Яраслава Мудрага, які жадаў кантраляваць гандлёвы шлях.

2. Праўленне Усяслава Чарадзея

Пры сыне Брачыслава - Усяславе, празванага Чарадзеем, адбылося далейшае ўзмацненне княства. Мянушку "Чарадзей" Усяслаў атрымаў з-за таго, што ён нібыта нарадзіўся з дапамогай і ў выніку вядзьмарства. Хадзілі таксама легенды, што Усяслаў мог звяртацца ці то ў звера, ці то ў пярэваратня. Праўленне Усяслава Чарадзея доўжылася больш за 50 гадоў (з 1044 па 1101 гг.). Ён пашырыў тэрыторыю Полацкага княства, а таксама захапіў і спаліў Ноўгарад. У адказ на гэта трое сыноў Яраслава Мудрага арганізавалі паход на тэрыторыю Полацкай дзяржавы. 3 сакавіка 1067 г. на р. Няміга (сучасны Мінск) адбылася бітва паміж войскамі братоў Яраслававічаў і Усяслава. У "Слова пра паходы Ігаравы" змяшчаюцца звесткі аб бітве. Бітва не выявіла пераможцу. Тады сыны Яраслава Мудрага падманам паклікалі Усяслава на перамовы, паабяцаўшы не чапаць яго і яго сыноў, аднак парушылі клятву, схапілі яго і кінулі ў турму ў Кіеве. У далейшым Усяслаў будзе вызвалены паўстагцамі кіяўлянамі і нават 7 месяцаў будзе Вялікім Князем Кіеўскім, аднак у далейшым вернецца ў Полацк. Падчас яго кіравання Полацкае княства дасягне максімальнага і найвышэйшага ўздыму. Пры яго сынах Полацкае княства страціць былую магутнасць і пачне прыходзіць у заняпад, распаўшыся на больш дробныя княствы (напрыклад, Мінскае, Віцебскае, Ізяслаўскае). Пачнецца перыяд феадальнай раздробненасці.

3. Княжацка-вечавы лад

Сістэма княжацкага праўлення ў Полацку спалучалася з уладай веча - агульнага сходу дарослых мужчын, які меў права прызначаць або здымаць з пасады князя. Рашэнне прымалася па сіле крыку тых, хто яго падтрымліваў ці не падтрымліваў. Веча вырашала найболей важныя дзяржаўныя пытанні, складала дамовы або аб'яўляла войны. Сам князь камандаваў войскамі, займаўся зборам даніны. Войска Полацкага княства складалася з дружыны князя (прафесійныя войны) і апалчэння (гараджан, якія сазываліся на час вайны). Суд таксама здзяйсняў князь або яго прадстаўнікі. Найбольш вядомым зборнікам законаў таго часу з'яўляецца "Руская Праўда" Яраслава Мудрага, якая таксама дзейнічала і ў Полацкім княстве. Найбольш распаўсюджанымі формамі пакарання з'яўляліся грашовыя штрафы або фізічнае пакаранне, аднак існавалі і злачынствы

4. Тураўскае княства

Тураўскае княства размяшчалася на тэрыторыі сучаснага беларускага Палесся. Цэнтрам княства з'яўляўся горад Тураў, які ўпершыню згадваецца ў 980 г. Пасля ўтварэння Кіеўскай Русі – Тураўскае княства заставалася ў сур'ёзнай залежнасці ад Кіева. Часцяком Тураўскае княства падпарадкоўвалася спадчынніку кіеўскага пасада - старэйшаму сыну Кіеўскага князя. Фактычна тураўская зямля з'яўлялася воласцю кіеўскіх князёў, што значна адрознівае яго ад Полацкага княства, якое ў многіх пытаннях заставалася самастойным.

Толькі ў сярэдзіне XII ст. у Тураве ўсталявалася самастойная княжацкая дынастыя. Буйным горадам Тураўскага княства быў Пінск. Ён размяшчаўся на важным водным шляху з Кіева ў Польшчу. Дзякуючы гэтаму Пінск адыгрываў важную ролю ў эканамічным і палітычным жыцці Тураўскага княства. З цягам часу Пінск узвысіўся над Туравам. У перыяд феадальнай раздробненасці Тураўскае княства распадаецца на шэраг дробных княстваў.